

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
NEVELÉSTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

OKTATÁSELMÉLET DOKTORI PROGRAM

KOVÁCS ANETT JOLÁN

**A NEM FORMÁLIS KÖRNYEZETBEN MEGSZERZETT TANULÁSI
EREDMÉNYEK VALIDÁLÁSA A MAGYAR FELSŐOKTATÁSBAN**

PhD-értekezés tézisei

Témavezető:
Habil. Dr. Farkas Éva

Szeged

2021

Tartalomjegyzék

1. Az értekezés témája, elméleti kerete.....	3
2. Az értekezés szerkezete	5
3. A kutatási kérdések és hipotézisek	6
4. A téma kutatása során alkalmazott módszerek, minta	9
5. A kutatás legfontosabb eredményei	11
6. A kutatás eredményeire alapozott javaslatok.....	14
7. Összegzés	16
8. A tézisfüzetben felhasznált irodalom.....	17
9. Az értekezés témaköréhez kapcsolódó saját közlemények.....	19

1. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMÁJA, ELMÉLETI KERETE

A doktori értekezés témája a nem formális környezetben megszerzett tanulási eredmények validálása a magyar felsőoktatásban.

Az utóbbi évtizedekben az egész életen át tartó tanulás jelentős mértékben felértékelődött, ami egy olyan kognitív folyamat, amely a kisgyermekkortól az öregkorig tart, és felöleli a formális (iskolai oktatás), a nemformális¹ (kötetlen, bizonyítványt nem adó, de szervezett keretek között történő) és az informális (családi, munkahelyi környezetben, önkéntes munka során történő) tanulást is (Harangi, 2009).

A tanulási színterek sokféleségéből adódóan a felnőttek az élet számos területéről tehetnek szert tudáselemekre, amelyek alapot jelenthetnek a formális oktatási/képzési rendszerbe történő belépésre vagy a munkaerőpiaci érvényesüléshez. Míg az iskolarendszerben szerzett tudásainkat hivatalos dokumentummal (bizonyítvánnyal, oklevéllel) tudjuk igazolni, addig az iskolarendszeren kívüli környezetben (pl. fizetett vagy önkéntes munkavégzés, közművelődési vagy szabadidős tevékenység során) fejlesztett kompetenciák bizonyítása rendkívül nehéz. Ugyanakkor egyre inkább igénnyé és szükségletté válik a dokumentummal nem igazolható kompetenciák, tanulási eredmények felmérése, illetve tanulási vagy munkavállalási célú elismerése és beszámítása (Derényi, Milotay, Tót & Török, 2007; Tót, 2009; Kraiciné, 2010; Derényi & Tót 2011; Európai Tanács, 2012; Móré, 2012; Farkas, 2014).

A téma aktualitását és egyben fontosságát is jelzi, hogy az elmúlt két évtizedben az európai oktatásfejlesztés egyik kiemelt témája lett a validáció. Az Európai Unió, az OECD, a CEDEFOP számos fejlesztési javaslatot, eszközt és projektet biztosított (Európai Unió Tanácsa, 2012; *European guidelines for validation of non-formal and informal learning*, 2009, 2015 *European inventory on validation* 2004, 2005, 2008, 2010, 2014, 2016, 2018, *Validation for inclusion of new citizens in Europe*, 2017) a nemformális és informális úton megszerzett tudás elismerési rendszerének fejlesztésére. 2012-ben az Európai Tanács *A Tanács ajánlása a nem formális és az informális tanulás eredményeinek érvényesítéséről* című ajánlásban is rögzítette, hogy az ajánlást elfogadó tagállamok tegyék lehetővé legkésőbb 2018-ra, hogy állampolgáraik a nemformális és az informális tanulás útján szerzett kompetenciákat elismertethessék (teljes körű vagy részleges minősítést kapjanak) a nemzeti validációs rendszeren belül (Európai Unió Tanácsa, 2012). Hazánk is vállalta a nemzeti validációs rendszer kiépítését 2018-ra. Bár valamennyi oktatási jogszabály tartalmazza az előzetesen megszerzett kompetenciák felmérésének, értékelésének és formális képzésben való elismerésének lehetőségét, mégsem működik nemzeti szintű, egységes alapelveken és eljárásokon nyugvó validációs rendszer Magyarországon (Tót, 2019).

A validációnak Magyarországon nincs egységes definíciója. Hazánkban az előzetes tudás mérése kifejezés honosodott meg, melyet a 2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről úgy határoz meg, hogy „az előzetes tudás mérése: annak felmérése, hogy a képzésre jelentkező dokumentumokkal nem igazolt tanulmányai vagy megszerzett gyakorlati tapasztalatai alapján képes-e a képzés során elsajátítandó tananyagegység követelményeinek teljesítésére, amelynek

¹ A nemformális írásmód a tanulási környezetre utal (formális, nemformális, informális). A nem formális kifejezés a formális tanulási környezeten kívüli szinonimájaként értelmezendő.

eredményeként a követelmények megfelelő szintű teljesítése esetén a tananyagegység elsajátítására irányuló képzési rész alól a képzésre jelentkezőt fel kell menteni” (*Felnőttképzési törvény 2013, 2. § 8. pontja*). Az oktatással összefüggő jogszabályok, stratégiák nem tartalmazzak definíciót, magyarázatot a validációra vonatkozóan, és a téma egyelőre nem kiemelt területe a hazai kutatásoknak vagy szakmódszertani publikációknak.

A nem formális úton megszerzett tanulási eredmények validációja a szakképzés, a felnőttképzés területén is releváns. Ugyanakkor 2019-ben, az empirikus kutatás lefolytatásának időpontjában a felsőoktatás volt az egyetlen oktatási szektor, ahol jogszabályi és alkalmazási kötelezettség társult a Magyar Képesítési Keretrendszer és a tanulási eredmény alapú szemlélet alkalmazásához. 2017 szeptembere óta – 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet – a felsőoktatási szakok képzési és kimeneti követelményei tanulási eredményekben vannak meghatározva. A tanulási eredmények fogalma²: „az ismeretek, készségek, felelősség és autonómia szempontjából meghatározott megállapítások arra vonatkozóan, hogy a tanuló egy tanulási folyamat befejezésekor mit tud, ért és képes elvégezni.” (*Európai Unió Tanácsa, 2017, p. 20.*). Magyarországon a tanulási eredményeket 4 deskriptor alapján írjuk le: tudás, képesség, attitűd, autonómia és felelősség. A nem formális úton megszerzett tanulási eredmények validációjának alapfeltétele, hogy a képesítések kimeneti követelményei tanulási eredmény alapúak legyenek, és a képesítések besorolásra kerüljenek a nemzeti képesítési keretrendszerbe. Azáltal, hogy ezek a feltételek biztosítottá válnak, az előzetesen megszerzett tanulási eredmények könnyebben összehasonlíthatóvá válnak a képesítések tanulási eredményeivel.

A felsőoktatási validáció a hivatalos dokumentumokkal nem igazolható tanulási eredmények felmérését, értékelését, képzési követelményekkel való összevetését és a formális képzésben történő elismerését jelenti. A validáció során „...a hallgató bármilyen formában, időben, módon, szintéren megszerzett tanulási eredményeit a felsőoktatási intézmény felméri, értékeli, összeveti egy előzetesen meghatározott képzési követelményrendszerrel, azaz a választott képzés egy részének (pl. moduljának, tantárgyának, gyakorlati képzési részének) kimeneti követelményrendszerével, egyezőség esetén a megfelelő mértékben elismeri a formális keretek között, azaz kreditek formájában. A validáció során tehát a birtokolt, de a formális képzésen kívül szerzett, hivatalos dokumentumokkal nem igazolható tanulási eredmények kreditekben történő elismerése, beszámítása történik meg a formális képzési rendszerbe” (*Kovács, 2018, p. 14.*). A validáció alkalmazásának alapja, hogy a kompetenciák, tanulási eredmények nem csak formális, „iskolai” körülmények között szerezhetők meg, hanem például munkavégzéssel, különböző szándékoltalan tanulási módokkal is” (*Lukács & Derényi, 2017, p. 21.*).

A validáció lehet kétlépcsős – önértékelésen és külső értékelésen alapuló – folyamat. Az önértékelés során a hallgató először maga (vagy a validációs tanácsadói rendszerben dolgozó tanácsadó segítségével együtt) összegyűjti egy portfólióban a nem formális úton megszerzett kompetenciáit és azok bizonyítékait (pl.: referenciák, fotódokumentációk az elvégzett munkákról, ajánlások, munkadarabok, önreflexiók), amennyiben lehetséges, majd a külső értékelés során a felsőoktatási intézmény különböző módszerek alkalmazásával

² A tanulási eredmények fogalom meghatározásairól bővebben: *Kennedy, 2007, Farkas, 2015, Györfpál és Szegedi, 2015, Derényi és Vámos, 2015.*

megbizonyosodik arról, hogy a hallgató valóban birtokolja a portfólióban szerepeltetett kompetenciákat. A validáció nem egy egyszeri tevékenység, hanem egy folyamat, amely során a nem formális úton megszerzett kompetenciákat a formális keretek között ismerjük el.

A felsőoktatási validáció relevanciáját mutatja, hogy a validáció révén a képzések rugalmasabbá válhatnak. A validáció támogatja a hallgatói egyéni tanulási utak kialakítását. A rövidebb képzési idő következtében gyorsabb lehet a belépés a munkaerőpiacra. A validáció csökkentheti a felsőoktatásból való lemorzsolódást.

A hallgatók egyre nagyobb hányada tanul munka mellett már a nappali tagozaton is, vagy már munkatapasztalattal lép be a felsőoktatásba. Ezért egyre inkább megjelenő igény részükről a nem formális környezetben szerzett tanulási eredmények validációja.

A 2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról, majd a 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról is lehetőséget teremt a validációra, hogy a hallgatók a nem formális úton megszerzett kompetenciáikat elismertessék a felsőoktatási intézményekben. Viszont az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a felsőoktatási intézmények széles körben, hivatalos, szabályozott keretek között – kivétel néhány intézmény gyakorlata – nem működtetik az eljárást.

Az értekezés célja a validáció elméleti hátterének, nemzetközi gyakorlatának elemzése, a magyarországi felsőoktatási validációs tapasztalatok feltárása, valamint az ezek alapján elvégzett kutatássorozatok és a saját fejlesztésű kérdőív révén az oktatók körében végzett kutatás folyamatának és eredményeinek bemutatása. Az empirikus kutatás célja megismerni a felsőoktatási intézmények oktatóinak tanítás- és értékelés-módszertani kultúráját, azt, hogy hogyan gondolkodnak a nem formális úton megszerzett kompetenciák formális keretek között történő elismeréséről, illetve milyen gyakorlatokat, eljárásokat működtetnek. A kutatás célja tehát mindezekről egy aktuális képet kapni.

2. AZ ÉRTEKEZÉS SZERKEZETE

Tematikáját tekintve a disszertáció a hazai és külföldi szakirodalom másodelemzése részből és az empirikus kutatássorozat és eredményei leírásából áll. Az első fejezetben kifejtem a téma aktualitását, és kitérek a témaválasztás indoklására. A második fejezet a használt terminológiák tisztázását, fogalmi definícióit, értelmezését tartalmazza. Különösen fontos ez a fejezet abból a szempontból, hogy a validáció témakörében rendkívül nagy még mindig a fogalmi zűrzavar mind az európai szintű, mind a magyar szakmai diskurzusban. Ebben a fejezetben foglalkozom a formális, nemformális és informális tanulás, illetve a validáció fogalomrendszerével, összehasonlítom a különböző terminológiákat. Bemutatom a validáció célját, hasznát és az eljárás lehetséges lépéseit. A harmadik fejezetben az oktatáspolitikák harmonizálását elősegítő oktatáspolitikai dokumentumok elemzésén keresztül bemutatom a validációval kapcsolatos gondolkodásmód formálódását Európában, elemzem néhány ország validációs gyakorlatát. A negyedik fejezetben magyarországi vonatkozásban ismertetem az előzetes tudás felmérésére és beszámítására vonatkozó jogszabályi hátteret. Kitérek a témában már megvalósult magyarországi kutatásokra és a rendszerszerűen, illetve szigetszerűen működő gyakorlatok bemutatására, ismertetem a validációs eljárás működéséhez szükséges feltételeket. Az ötödik fejezet a felsőoktatási validáció céljára, indokoltságára fókuszál, melyben röviden bemutatom

a magyar felsőoktatás helyzetét, célcsoportját. Ismertetek külföldi példákat, ahol a felsőoktatási validáció működik. A hatodik fejezetben írom le a kutatás célját, hatását, az alkalmazott módszereket, a kutatási kérdéseket és hipotéziseket. A hetedik fejezetben kapnak helyet a dokumentumelemzés és a terepkutatás (interjúkutatás) eredményei. A nyolcadik részben a nagymintás kérdőíves kutatás célját, kérdéseit, alkalmazott módszereit, a mintát, a kérdőíves vizsgálat eredményeit és azok megvitatását írom le. A kilencedik fejezet a kutatás következtetéseit, a kutatási kérdések megválaszolását, a javaslatokat foglalja magába. A disszertációt az összegzés zárja.

3. A KUTATÁSI KÉRDÉSEK ÉS HIPOTÉZISEK

Az értekezésben megfogalmazott kutatási kérdéseket és hipotéziseket – amelyek megválaszolását a szakirodalom, illetve a felsőoktatási intézmények tanulmányi és vizsgaszabályzatának dokumentumelemzésével, félig strukturált interjúk tartalomelemzésével, összehasonlító elemzésével, valamint az online kérdőíves felmérés módszerével és a kapott eredmények értékelésével végeztem el – az 1. táblázat foglalja össze.

1. táblázat. A kutatási kérdések és hipotézisek (saját szerkesztés)

Vizsgálat		Kutatási kérdés	Hipotézisek
I.	A nemzetközi validációs gyakorlatok (N=11) vizsgálata	K1 Nemzetközi viszonylatban milyen validációs országgyakorlatok alakultak ki? Vannak olyan közös tényezők és feltételek (jogsabályi és intézményi keret, eljárás lépései, módszerek, kapcsolódó szolgáltatások, célcsoportok), amelyek a legtöbb európai validációs gyakorlat során megjelennek?	H1. A vizsgálatba bevont országokban a validációs gyakorlatok azonos eljárások, módszerek mentén működnek.
II.	A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény 1. melléklete alapján az összes felsőoktatási intézmény tanulmányi és vizsgaszabályzatának (N=65) vizsgálata	K2 Milyen mértékben és módon szabályozzák a felsőoktatási intézmények a tanulmányi és vizsgaszabályzatukban a nemformális és informális tanulási környezetben megszerzett tanulási eredmények validációját?	H2. A felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény rendelkezése értelmében minden felsőoktatási intézmény legalább saját tanulmányi és vizsgaszabályzatában rögzíti a validációs eljárás folyamatát.
III.	A validációs eljárást a gyakorlatban működtető felsőoktatási intézmények (N=3) vizsgálata	K3 Milyen tapasztalatok vannak a validációt a gyakorlatban is működtető felsőoktatási intézményekben? Melyek a validációs eljárás lépései, milyen dokumentumok, folyamatleírások, mérőeszközök állnak rendelkezésre? A validációt a gyakorlatban működtető felsőoktatási intézmények képviselői milyen, a validációt támogató és/vagy akadályozó tényezőket azonosítanak?	H3. Az elemzés során kirajzolódnak a különböző felsőoktatási intézmények validációs gyakorlatainak közös jellemzői, úgymint az eljárás lépései, a tájékoztatás szerepe vagy a portfólió elkészítése. H4. A hallgatók inkább látják a validációban a lehetőséget, jó gyakorlatnak ítélik, pozitív hozzáállást tulajdonítanak az eljárásnak, míg az oktatók kevésbé látják az eljárás előnyeit. H5. Az interjúk során feltérképezésre kerülnek a validáció működését támogató és akadályozó tényezők.
IV.	A felsőoktatási validációs rendszer fejlesztésének alapköveit letevő (TÁMOP 4.1.3. PROJEKT keretében), a validáció téma elismert szakértőinek (N=3) interjúvizsgálata	K4 Hogyan hasznosultak a TÁMOP 4.1.3. projekt fejlesztőmunka eredményei? Hogyan honosodott meg a felsőoktatásban a nem formális úton megszerzett tanulási eredmények validációja? A szakértők hogyan látják a validációt támogató és/vagy akadályozó tényezőket? Van-e létjogosultsága a validációnak a mai gazdasági, társadalmi környezetben és a jelenlegi jogszabályi keretek között, amelyben ma a felsőoktatás működik?	H6. A felsőoktatási validációrendszer fejlesztésének alapköveit letevő szakértők tapasztalataik kapcsán bőséges információval szolgálnak a validációs rendszer működésének és elterjedésének támogató és/vagy akadályozó tényezőivel kapcsolatban.

	Vizsgálat	Kutatási kérdés	Hipotézisek
V.	Az államilag elismert, egyetemként működő (állami és nem állami) felsőoktatási intézményekben (N=39) tanító oktatókkal (N=1282) kapcsolatos vizsgálat	<p>K5 Az oktatók felsőoktatási gyakorlatuk során leggyakrabban milyen tanítási és értékelési módszereket alkalmaznak? Van-e összefüggés az értékelési módszerek és a validáció iránti attitűd között? A hagyományos tanítási módszereket alkalmazó oktatók hagyományos értékelési módszereket is alkalmaznak?</p> <p>K6 Az oktatók milyen mértékben ismerik a tanulási eredmény alapú szemléletet? Okoz-e (ha igen, milyen) nehézséget számukra a tanulási eredmény alapú szemlélet alkalmazása?</p> <p>K7 Hogyan viszonyulnak az oktatók a validációs eljárásához? Van jellemző mintázat a tanulási eredmény alapú szemléletet alkalmazó oktatók és a validációhoz való viszonyulás között? Van-e eltérés az oktatók validáció iránti attitűdjében nem, kor, oktatói státusz, foglalkoztatási jogviszony, képzési terület, képzési szerkezet és a felsőoktatási intézmények típusa, fenntartója, székhelye szerint?</p> <p>K8 Milyen kiépítettségi fok és gyakorlatok jellemzik a felsőoktatási validációt a vizsgált intézményekben az oktatók ismeretei szerint?</p> <p>K9 Az oktatók szerint milyen tényezők támogatják, illetve akadályozzák a validáció működését és elterjedését?</p>	<p>H7. A tanítási és értékelési kultúra összefüggésben van a validációval szembeni attitűddel, továbbá az oktatók tanítás- és értékelésmódszertani kultúrája összefüggésben van a validáció működésével és elterjedésével.</p> <p>H8. Van kapcsolat a tanítási folyamat során alkalmazott tanulási eredmény alapú szemlélet alkalmazása és az adott intézményben a validáció kiépültségi foka, működése között.</p> <p>H9. Az intézetvezetők, a tanszékvezetők, a szakfelelősök jobban ismerik a tanulási eredmény fogalmát, és pontosabban definiálják, mint az oktatók.</p> <p>H10. Összefüggés van az oktatók validáció iránti attitűdjé és a felsőoktatási intézmények típusa között.</p> <p>H11. Összefüggés van a felsőoktatási intézményben a validáció eljárás kiépítettségének foka és a validáció iránti attitűd között. Azon felsőoktatási intézményben, ahol magasabb a validáció eljárás kiépítettségi foka, ott az oktatók validáció iránti attitűdjé is magasabb.</p> <p>H12. Nincs összefüggés aközött, hogy az oktató milyen képzési ciklusban oktat, és az oktató validációs attitűdjé között.</p> <p>H13. Azok az oktatók, akik nem teljes munkaidős foglalkoztatási jogviszonyban dolgoznak az adott felsőoktatási intézményben, könnyebben támogatják a validáció működtetését.</p> <p>H14. Azokon a területeken, ahol egzakt módon mérhetőek az eredmények, pl.: műszaki, természettudományi, ott könnyebb a validációt megvalósítani, az oktatók is támogatóbbak, ellentétben a szubjektívebb tudományterületekkel, pl. a művészet.</p> <p>H15. A vidéki felsőoktatási intézményekben dolgozók nagyobb arányban támogatják a validációt, mint a budapesti székhelyű felsőoktatási intézményekben dolgozó oktatók. A vidéki felsőoktatási intézményekben dolgozó oktatók elkötelezettebbek a validáció iránt.</p> <p>H16. Az alkalmazott tudományok egyetemeken dolgozó oktatók fogékonyabbak a validáció iránt, mint a tudományegyetemen oktatók.</p> <p>H17. A validációhoz való oktatói viszonyulás és a felsőoktatási intézmények validációs gyakorlata összefüggésben van.</p> <p>H18. A nem budapesti székhelyű felsőoktatási intézményekben jobban működik a kompetenciák validációja.</p> <p>H19. A validáció a felsőoktatási intézményekben jellemzően az oktató és a hallgató közötti megállapodás alapján működik.</p>

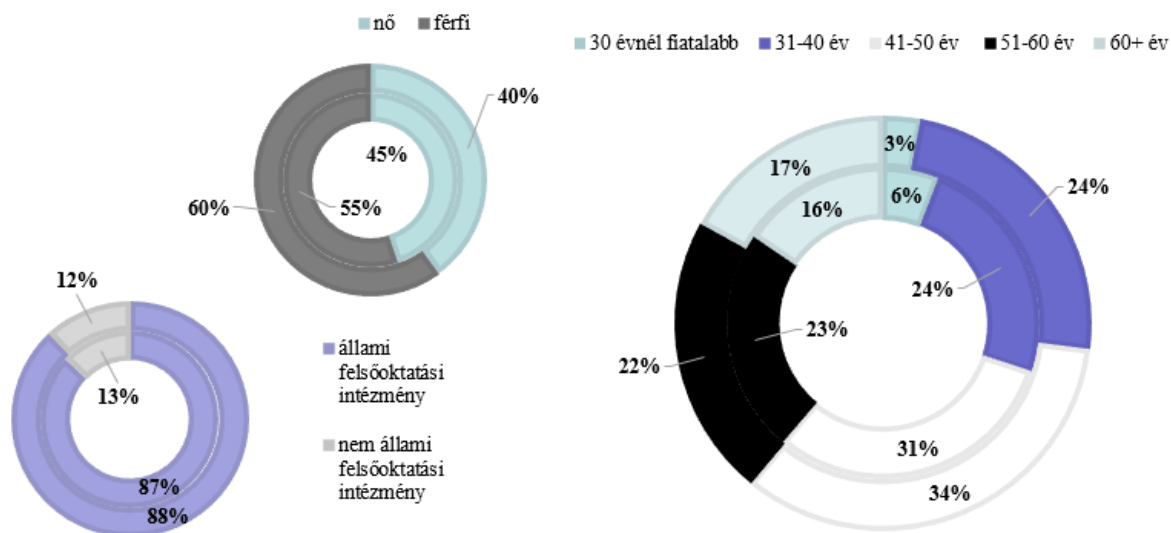
4. A TÉMA KUTATÁSA SORÁN ALKALMAZOTT MÓDSZEREK, MINTA

Minta

A kutatássorozatba bevontam a téma elismert szakértőit (N=3), a validációs eljárást a gyakorlatban működtető felsőoktatási intézmények képviselőit (N=3), az államilag elismert, egyetemenként működő (állami és nem állami) felsőoktatási intézményekben (N=39) tanító oktatókat (N=1282).

Az alapsokaságot az államilag elismert, egyetemenként működő (állami és nem állami) felsőoktatási intézményekben, valamint az állami Eötvös József Főiskolán³ dolgozó – a Felsőoktatási Információs Rendszer 2018. évi adatai alapján a felsőoktatásban dolgozó teljes, 14 577 fő – oktatók képezték. A minta közel 9%-a az alapsokaságnak, amely nagyságát tekintve nem reprezentatív. Azért, hogy a mintára megfogalmazott statisztikai következtetések a teljes populációra vonatkoztathatók legyenek, a mintát súlyoztam. A nagymintás kérdőíves lekérdezés során a célcsoport (a felsőoktatásban dolgozó oktatók) melletti döntésemet többek között *Benkei-Kovács & Vámos (2015)* korábbi megállapítására alapoztam, miszerint „Az egyetemi oktatók a validáció területén bizonyos szempontból a változás fő aktorainak tekinthetők, hiszen az egyetemi kurzusok beszámításánál hozzáállásuk perdöntő az elismerési folyamat kimenetét illetően”.

Összehasonlítva a populációt és a mintát a nem, a korcsoport és az intézmény típusa vonatkozásában, megállapítható, hogy a populáció és a minta megoszlása hasonló. A felsőoktatási intézmény típus szerinti megoszlás alapján, a minta reprezentálja a populációt (lásd: 1. ábra).

1. ábra. A populáció (külső ív) és a minta (belső ív) nem, intézménytípus, korcsoport szerinti megoszlása (%) (saját szerkesztés)

³ A 2019. július 1-től hatályos 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról 1. melléklet szerinti intézmények.

Módszerek

Munkám feltáró és magyarázó jellegű kutatás, amely során deduktív kutatási logikát alkalmaztam. Kutatásom akciókutatás, azaz egy adott, komplex gyakorlati probléma megoldása a kutatás alapja. Disszertációm másodelemzésekre, illetve saját empirikus kutatásokra épül. A téma szakirodalmi feldolgozásán túl a kutatás anyagát többek közt a magyar Központi Statisztikai Hivatal, az OSAP, az OECD, az EUROSTAT, az EURYDICE, a CEDEFOP által publikált oktatáspolitikai dokumentumok, kiadványok, háttéranyagok, szakértői tanulmányok és internetes, európai adatbázisok képezték. A nemzetközi validációs gyakorlatok feltárását követően, dokumentumelemzés során a magyar felsőoktatási intézmények tanulmányi és vizsgaszabályzatát (továbbiakban: TVSZ) elemeztem 2017 augusztusában, majd 2019 januárjában is, azzal a céllal, hogy a 2012-es tanácsi ajánlásban szereplő 2018-as határidő a validáció kiépítésére milyen változást hozott a felsőoktatási intézmények validációval kapcsolatos rendelkezéseiben, hozzáállásában.

Fő kutatási módszerem a kérdőíves lekérdezés, ugyanakkor azt megelőzte egy kvalitatív interjúkutatás, hogy ne én konstruáljam a valóságot a kérdőív kérdéseiben, hanem azt előzetesen feltárjam az interjúk alapján. Ezért első lépésként tájékozódás és problémafeltárás céljából sztenderdizált vázlat alapján, félig strukturált kérdőíves interjú keretében terepfelmérést végeztem azon felsőoktatási intézmények képviselőivel, ahol a TVSZ alapján a jogszabályi előírásokon túli szabályozás történik a validáció kérdéskörében. Továbbá megszólaltattam azokat a szakértőket, akik a 2015-ben lezárult felsőoktatási validációt vizsgáló TÁMOP 4.1.3 projekt kulcsszereplői voltak. Második lépésként az interjú során kirajzolódott kutatási irányokra koncentrálni dolgoztam ki a saját fejlesztésű kérdőívet, melyet online formában juttattam el a populáció (az államilag elismert, egyetemként működő [állami és nem állami] felsőoktatási intézményekben, valamint az állami Eötvös József Főiskolán dolgozó oktatók) számára. A kérdőíves felmérésre 2019. november 1. és 2020. január 31. között került sor, ezalatt az idő alatt három emlékeztető e-mail került kiküldésre a felsőoktatás intézmények számára.

Az értekezés során alkalmazott kutatási módszereket a 2. táblázat foglalja össze.

2. táblázat. A kutatás során alkalmazott kutatási módszerek (saját szerkesztés)

Módszertan	Megvalósítás időpontja	Módszer	Mintavétel	Minta
Szekunder	2015–2020	dokumentumelemzés	-	magyarországi jogszabályok
	2015–2020	dokumentumelemzés	-	európai uniós oktatáspolitikai dokumentumok
	2016	dokumentumelemzés	véletlenszerű mintavétel	11 európai ország validációs gyakorlatának vizsgálata és elemzése
	2016	dokumentumelemzés	-	hazai szigetszerű képződmények jó gyakorlatai és rendszerszerű jó gyakorlatok
	2017	dokumentumelemzés	teljes körű mintavétel	a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény 1. melléklete alapján felsőoktatási

				intézmény tanulmányi és vizsgaszabályzata (N=65)
	2019	dokumentumelemzés	teljes körű mintavétel	a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény 1. melléklete alapján felsőoktatási intézmény tanulmányi és vizsgaszabályzata (N=65)
Primer	2017. október és 2018. január között	félig strukturált interjú – tartalomelemzés, összehasonlító elemzés	nem valószínűségi mintavétel/szakértői mintavétel	a felsőoktatási intézmények validációs eljárásának képviselői (N=3)
	2017. október és 2018. január között	félig strukturált interjú – tartalomelemzés	nem valószínűségi mintavétel/szakértői mintavétel	A „TÁMOP 4.1.3 projekt Validáció, A hozott tudás elismerése a felsőoktatásban” fejlesztőmunka kulcsszereplői (N=3)
	2019. november és 2020. január között	online kérdőíves felmérés	valószínűségi mintavétel	a 2019. július 1-től hatályos 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról 1. melléklet szerinti államilag elismert, egyetemként működő (állami és nem állami) felsőoktatási intézményekben, valamint az állami Eötvös József Főiskolán (N=39) tanító oktatók (N=1282)

5. A KUTATÁS LEGFONTOSABB EREDMÉNYEI

A komplex kutatás eredményeit az alábbiakban foglalom össze az egyes vizsgálatokra lebontva.

Az első kutatási kérdés arra irányult, hogy nemzetközi téren milyen validációs országgyakorlatok alakultak ki, esetleg megállapíthatók-e közös elemek a gyakorlatok között. A téma nemzetközi irodalmának feltárását követően megállapítható, hogy nemzetközi viszonylatban vannak közös tényezők és feltételek, amelyek a legtöbb európai validációs gyakorlat során megjelennek. A közös tényezők között szerepel a jogszabályi háttér, az intézményi keret, az eljárás folyamata, lépései, tárgya, a tájékoztatás és tanácsadás fontossága, az alkalmazott értékelési módszerek, a tanulási eredmény alapú szemlélet, a nemzeti képesítési keretrendszer, a nemzeti szintű elköteleződés, bizalom.

A vizsgált országokban közös, hogy van a validációra utaló törvény vagy rendelet (amely az eljárást szabályozza), létezik intézményi keret, és meghatározták az eljárás folyamatának lépéseit. Az eljárás információadással és tanácsadással indul, majd következik a portfólió elkészítése, melyben a jelölt összegyűjti, meghatározza a meglévő kompetenciáit. Ezután sor kerül a kompetenciák értékelésére, amit majd összevetnek egy meghatározott követelményrendszerrel. Végül megszületik a döntés az elismertetés mértékéről, tényéről. Az országgyakorlatok között még egyezőség tapasztalható az eljárás tárgyában, a tájékoztatás és tanácsadás fontosságában, illetve az értékelési módszerek alkalmazásában. A legfontosabb

értékelési módszerek a portfóliókészítés, a megfigyelés, a gyakorlati vizsga, a munkahelyzet szimulációja (H1).

A második kutatási kérdés a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény 1. mellékletében szereplő összes felsőoktatási intézmény (N=65) tanulmányi és vizsgaszabályzatát érintette, hogy milyen mértékben és módon szabályozzák a felsőoktatási intézmények a TVSZ-ben a nemformális és informális tanulási környezetben megszerzett tanulási eredmények validációját. A TVSZ dokumentumelemzés során megállapítható, hogy a felsőoktatási intézményekben a nemformális tanulási környezetben megszerzett tanulási eredmények validációjának szabályozása a következőképpen történik: 1. nem érhető el a TVSZ (4), 2. a TVSZ nem tartalmaz információt, szabályozást a validációra vonatkozóan (12); 3. csak a vonatkozó jogszabályi hely került beidézésre a jelenleg érvényben lévő vagy előző felsőoktatási törvényből (41), 4. a jogszabályi hely beidézésén túl van további szabályozás, de nincs külön szabályzat (3), és 5. a TVSZ vagy annak melléklete részletesen szabályozza a validációt (5) (H2).

A kutatás következő csoportjában arra vonatkoztak a kérdések, hogy a megkérdezettek szerint a validáció működését és elterjedését mely tényezők támogatják, illetve akadályozzák. A kérdőíves lekérdezés alapján az oktatók szerint a validáció működését és elterjedését legfőképpen a felsőoktatási aktorok érdekeltsége, elköteleződése, valamint az eljárás hosszú távú működéséhez szükséges elvi feltételek megteremtése támogathatja. Az oktatók szerint a validáció működését és elterjedését leginkább a tudás hiánya, a felsőoktatásban dolgozók érdeklődésének hiánya és a módszertani tudás hiánya akadályozza. Az oktatók által felsorolt, a validáció működését gátló tényezőket kategorizálva három nagy csoportot alakítottam ki: az első a tudás hiányából, a második a bizalom hiányából, a harmadik az érdeklődés hiányából fakadó tényezők csoportja lett.

Az oktatók válaszai összhangban voltak az interjúalanyok véleményeivel. Egyrészt megerősítésre került az az állítás, hogy az oktatók és a hallgatók részéről is tudáshiány van a validációval kapcsolatban. Másrészt igazolódott az a feltételezés, hogy amíg a felsőoktatásnak nem érdeke az eljárás, addig nem is fog működni a rendszer.

Tudáshiány érzékelhető a társadalom, a szakpolitika, a felsőoktatási intézmények, a hallgatók és az oktatók részéről is, hiszen a validáció ismertsége nem általános még a társadalomban. Kevés a validációs szakember, aki értő és releváns tudással rendelkezik a validációról, annak eljárásáról, módszertanáról, a mérés és értékelés rendszeréről. Kevés információjuk van az említett csoportoknak a validációról, a mérés és értékelési rendszerről. A validációs eljárás kiépülését nehezíti az is, hogy nem vált még általánossá a tanulási eredmény alapú gondolkodás. Nincs jelentős elköteleződés szakpolitikai szinten a validációs rendszer iránt. Nincs bizalom a nem formális úton szerzett tudás iránt. Hiányzik az érdeklődés a felsőoktatási intézmények és az oktatók részéről. A jelenlegi finanszírozás mellett az intézményeknek nem érdeke a tudás elismerése, hiszen az képzési- és költségcsökkenéssel járhat. A felsőoktatási intézmények mellett az oktatóknak sem érdeke a validáció működtetése a tudás-, a pozíció-, az állásföltétel és a validáció okozta többletmunka miatt. Az oktatók szerint a leginkább a tanulási eredmény alapú szemlélet bevezetése, a hallgatói érdeklődés, valamint az intézményi és

vállalati elköteleződés támogathatja legfőbbképpen a validáció működését és elterjedését (H3, H4, H5, H6).

A kutatás következő blokkja a felsőoktatási oktatók értékelési, tanítási kultúrájával, a tanulási eredmények ismeretével, alkalmazásával, a validációról való tudásukkal, viszonyulásukkal, az adott felsőoktatási intézményben működő eljárással, gyakorlattal összefüggő kérdéseket tartalmazta.

Az oktatók felsőoktatási gyakorlatuk során leggyakrabban a tanári előadás módszerét (65,9%) alkalmazzák, ezt követi 29,4%-kal a kiscsoportos munka, majd a harmadik legjellemzőbb tanítási módszernek az oktatók a magyarázat módszerét jelölték meg (27,8%). Megállapítható, hogy az oktatók még mindig a frontális munkaformákat és az oktatóközpontú módszereket alkalmazzák dominánsan, és kevésbé alkalmaznak innovatív vagy kooperatív módszereket a tanítás során. Az értékelési módszerek tekintetében a leggyakrabban alkalmazott módszerek „a teszt, zh, írásbeli dolgozat, esszé, röpdolgozat, írásbeli vizsga” (36,1%), „a szóbeli felelet (önálló vagy kérdésekkel irányított), vizsga, kérdések a témával kapcsolatban” (32,9%), a harmadik leggyakoribb pedig „a hallgatói kiselőadás” (25,8%), illetve „a prezentáció, bemutatás, demonstráció” (25,7%) módszere. A tanítási módszerekkel összhangban az értékelési módszerek tekintetében is az oktatók dominánsan a klasszikus módszereket használják. Az adatokból az is kiderült, hogy akik klasszikus tanítási módszereket alkalmaznak, azok klasszikus értékelési módszereket is használnak; akik azonban nyitottak az innovatívabb tanítási módszerek iránt, azoknál az innovatívabb értékelési módszerek is megjelennek. Az a feltételezés tehát, hogy az értékelési módszerek és a validáció iránti attitűd között összefüggés van, nem nyert igazolást (H7).

A kutatásból kiderült, hogy az oktatóknak csak 48%-a (614 fő) ismeri a tanulási eredmények (learning outcomes) fogalmát, melyből 470 fő alkalmazza a tanulási eredmény alapú szemléletet. Egyelőre nem vált általánossá a tanulási eredmény alapú gondolkodás. Feltételezhető, hogy ennek az is az oka, hogy elmaradt a tanulási eredmény alapú képzési és kimeneti követelmények tényleges implementációja. Jogszálllyal bevezetésre került a kimeneti szabályozás, amelynek eszköze a tanulási eredmény, de nem történt meg a felsőoktatás szereplőinek erre történő felkészítése. Bár voltak rendezvények, műhelymunkák, készültek módszertani útmutatók, amelyek segítették az oktatókat a tanulási eredmény alapú szemlélet megértésében és alkalmazásában, mégis az tapasztalható, hogy a disszemináció nem volt kellően hatékony. Az oktatók a nehézségek közül azt emelték ki, hogy a tanulási eredmény alapú szemlélet alkalmazásának megvalósítása pluszmunkával jár.

A kutatás eredményei alapján a tanulási eredmény alapú szemléletet alkalmazók esetében jelentős mértékben nagyobb a validációt támogató (70,7%) oktatók köre, mint a közömbös vagy elutasítók köre. Fontos eredmény az is, hogy az oktatók többsége tisztában van vele, hogy a validáció nem alternatívája a formális képzésnek, hanem annak kiegészítője (H8).

Az oktatók 62,7%-a – még ha feltételekkel is, de – elfogadja és támogatja a validáció alkalmazását. Viszont nagyon magas azoknak a válaszadóknak az aránya, akik közömbösek a validáció iránt, illetve a „nincs ismerete a validációról” válaszokat jelölték meg (26,7%). Ez azt jelzi, hogy sok oktatónak egyáltalán nincs vagy nincs elegendő információja a validációról.

A felsőoktatási intézmény típusa alapján megállapítható, hogy az állami (45,7%) és nem állami (50,9%) felsőoktatási intézmények esetében is a válaszadók inkább validációpártolók. A felsőoktatási intézmény székhelye (Budapest/vidék) alapján elmondható, hogy van különbség: a nem budapesti székhelyű intézmények esetében 61% az elfogadás, a budapesti székhelyű intézmények esetében 51,6%. A budapesti székhelyű intézmények 25,9%-a, míg a nem budapesti székhelyű intézmények 19,7%-a közömbös (H11, H12).

A válaszadók szerint a validáció a legnagyobb mértékben (26,9%) az oktató és a hallgatók közötti megállapodás alapján történik. Tehát működik a validáció, nem idegen a felsőoktatástól és az oktatóktól, csak jelenleg nem szabályozott módon működik. Ezt a szabályozatlan gyakorlatot lenne érdemes szabályozott szintre emelni, amely megadná az irányvonalakat, de kellően rugalmas lenne, és ezáltal lehetővé tenné, hogy az intézmények saját igényeik szerint alakítsák ki rendszerüket. A második leggyakoribb válasz (25,8%) a „semmilyen módon nem működik” volt. A válaszadóknak mindössze 16,5%-a szerint működik szabályozott módon, kidolgozott eljárásrendek alapján a validáció az intézményükben (H14).

Feltételezésünk között szerepelt, hogy a nem budapesti székhelyű felsőoktatási intézményekben jobban működik az előzetesen megszerzett, de dokumentumokkal nem igazolható kompetenciák validációja. Az adatok igazolták a feltételezésemet, miszerint jellemzően a nem budapesti székhelyű felsőoktatási intézményekben jobban működik a validáció (31,5% – oktató és hallgató közötti megállapodás; 9,5% – szabályozott módon, egyetemi/főiskolai szinten kidolgozott eljárásrend alapján; 5,6% – szabályozott módon, az adott szakra kidolgozott eljárásrend alapján) (H15).

A kutatási adatok szerint megállapítható, hogy a nem validációpárti, az inkább validációpárti és a validációpárti oktatói csoportok között szinte ugyanolyan mértékben vannak nők és férfiak is. A validációt támogatók közül a legnagyobb arányban az óraadók vannak (38%), őket követi a teljes foglalkoztatási jogviszonyban dolgozók csoportja (32%). A validációt nem támogatók közül a legnagyobb arányban a részfoglalkoztatási jogviszonyban dolgozók csoportja jelent meg (29,2%), őket követi a teljes foglalkoztatási jogviszonyban dolgozók csoportja (21,5%). Az oktatói státusz alapján inkább validációpártiak a főiskolai és egyetemi tanárok (51,7%), valamint a mesteroktatók (36,7%), de a tanársegédek (24,1%) nem validációpártiak (H17).

Képzési terület szerint a validációt támogatók közül a humán területen dolgozók vannak nagyobb arányban (32,5%). A validációt inkább támogatók is a humán területekről kerülnek ki (47%). A validációt támogatók közül nagyobb arányban az osztatlan képzésekben tanítanak az oktatók (33%). A validációt inkább támogatók csoportja viszont mindegyik képzési szinten nagyon hasonló arányban jelenik meg (H18).

6. A KUTATÁS EREDMÉNYEIRE ALAPOZOTT JAVASLATOK

Az eredmények tükrében az alábbi javaslatok fogalmazhatók meg a felsőoktatási validációs rendszer fejlesztése érdekében:

- A kutatás eredményei rávilágítottak arra, hogy bár a validációnak hazánkban van jogszabályi kerete, stratégiákban nevesítik, mégis kevesen tudnak róla, és a felsőoktatási intézmények csekély hányadában működik szabályozott módon. Fontos lenne, hogy a

vonatkozó jogszabályok tartalmazzák, definiálják a tanulási eredmény, a validáció fogalmát, és nyújtsanak útmutatást azok működtetéséhez.

- Az elmúlt években történtek pilotálási folyamatok, mégis tudáshiány tapasztalható az oktatók, a hallgatók és a társadalom részéről az eljárásról, annak menetéről, módszereiről. A nehézséget fokozza, hogy nagyon kevés validációs szakember van. A tudás hiányából adódó nehézségek megoldását a több fórumon (képzések, továbbképzések, workshopok) történő általános tájékoztatásban látom. Javasolt nagyobb hangsúlyt fektetni az implementációs folyamatokra. Szükség van az információk áramoltatására, hogy a társadalom szereplői számára is elfogadottá váljon a validáció jelentősége, fontossága és gyakorlata. A kutatás eredményei igazolták, hogy az oktatókra lehet számítani ebben a folyamatban, mert az attitűdjük döntő többségében pozitív a validációval szemben.
- Javasolt a tanulási eredmény alapú szemlélet megismerését, az oktatói gyakorlatban történő alkalmazási lehetőségeit, a szemlélet előnyeit fókuszba helyező képzések, továbbképzések tervezése, szervezése és megvalósítása. A tanulási eredmény alapú szemlélet elterjedése hatást gyakorolhatna a tanításmódszertan, az értékelés és a validáció formálódására is. Szükség lenne kiadványok, módszertani anyagok fejlesztésére, melyek támogathatnák az oktatókat a tanulási eredmény alapú szemlélet gyakorlati alkalmazásában.
- Az empirikus kutatás eredményei alapján az egyik legfontosabb konklúzió, hogy szükséges segíteni, támogatni az oktatókat a mérés és értékelési gyakorlataik kialakításában és fejlesztésben egyaránt. Az adatok azt mutatják, hogy az oktatók dominánsan hagyományos, klasszikus, oktatóközpontú értékelési módszereket alkalmaznak, ugyanakkor a validáció is egy mérés-értékelési folyamat, ahol minél változatosabb értékelési módszerek által lehet hatékonyan felmérni a meglévő tanulási eredményeket. Tehát amíg az oktatókat az a szellemiség hatja át, hogy elegendő az írásbeli teszt és a szóbeli feleltetés módszerét alkalmazni a tanulási eredmények meglétéről való meggyőződéshez, addig feltehetően a validáció terén sem fog változás történni, hiszen ez a kettő folyamat együtt jár. Ajánlatos képzések és továbbképzések keretében az oktatók mérés-értékelési és tanításmódszertani kultúráját fejleszteni, mivel a felsőoktatásban oktatók nagy része nem rendelkezik pedagógiai vagy andragógiai végzettséggel.
- Fontos lenne, hogy induljon több kutatás a témában, szülessenek szakmai tanulmányok, kerüljön be a validáció témája az oktatáspolitikai/szakmapolitikai vérkeringésbe.
- Javasolt kifejleszteni és elindítani egy validációs módszertant ismerő, mérés-értékelő szakemberek képzést is. Amennyiben formális keretek között biztosítjuk a validációs szakemberek képzését, további lépést tettünk annak érdekében, hogy megerősödjön a validáció.
- Ahhoz, hogy a nemformális és informális úton megszerzett tudás validációja valóban működhessen és terjedhessen, az egyik legfontosabb tényező a bizalom kiépítése, ami egy hosszú folyamat. Jelenleg számos olyan területen érezhető a bizalom hiánya, ahol pedig fontos lenne a megléte a validáció szempontjából, mint például a szakpolitika erősebb elköteleződése a validációs rendszer és a nem formális úton megszerzett tudás iránt. Úgy vélem, hogy a támogató szakpolitikai beavatkozás elhozhatja a kellő bizalom kiépülését a felsőoktatási validáció iránt.

- Az elvégzett kutatások alapján bizalmatlanság jele mutatkozik az oktatók terén is, egymás munkájával és a validációval szemben is. Szükség van egy támogató környezet megteremtésére, amely biztosítja a validáció működését, és közben erősíti a felsőoktatási intézmények közötti párbeszéd és együttműködés kialakítását.
- Érdekléte kell tenni a felsőoktatási intézményeket, a felsőoktatás szereplőit, a validációban résztvevő oktatókat is. Egyrészt a validációs eljárás többletmunkát igényel az oktatóktól, amit honorálni kell anyagi és szakmai szempontokból is. Másrészt fontos lenne, hogy intézményfinanszírozási szempontból ne jelentsen hátrányt, ha a felsőoktatási intézmény validáció útján ismer el krediteket.
- Érdemes lenne beépíteni a tanártovábbképzések és a doktori programok tanterveibe is a tanulási eredmény szemléletű oktatás és értékelés, illetve a validáció témáját.
- Hasznos lenne nemzetközi (pl. Erasmus+ KA2 stratégiai partnerségi vagy más európai felsőoktatási) projektekbe bekapcsolódni, és általuk jobban megismerni más ország validációs tapasztalatait és gyakorlatait.

7. ÖSSZEZGÉS

Az értekezés eredményei egyaránt alkalmazhatók a tudományos és a szolgáltatói szféra számára is. Az adatok visszajelzést adhatnak a fejlesztéssel foglalkozó szakembereknek, az intézményvezetőknek, a fenntartóknak és a szakmapolitikai döntéshozóknak.

Még kutatásom megkezdésekor sem mertem gondolni, hogy az eredeti kutatási célokon túlmutatva egyfajta kórképet is kapunk a felsőoktatásban dolgozó oktatók hallgatókról, a tanításról, a felsőoktatásról és a saját oktatói szerepükről való gondolkodásukról. Disszertációm zárásaként továbbra is a validációt tekintem a fő fókuszának, de a kutatás során kapott pluszinformációk további következtetések megfogalmazására is lehetőséget fognak nyújtani.

Az elvégzett kutatások relevanciáját igazolja, hogy vizsgálataim és a témában korábban lefolytatott kutatások eredményei között sok esetben egyezés fedezhető fel. A nagymintás empirikus kutatási eredményeket a terepkutatás során kapott információk is alátámasztják. A disszertációban részletesen leírtak sokéves kutatómunka eredményei. Úgy vélem, hogy elvitathatatlan az a tény, hogy a téma rendkívül aktuális. Az értekezés újszerűségéért említhető, hogy Magyarországon rendkívül csekély a témával foglalkozó kutatások száma, és minden kutatás hozzájárul a témával kapcsolatos gyakorlat és attitűd megismeréséhez, amely azért fontos, mert az adott helyzet világos és tényekre alapozott ismerete nélkül nem lehet fejlesztési irányokat kijelölni.

8. A TÉZISFÜZETBEN FELHASZNÁLT IRODALOM

- Benkei-Kovács, B. & Vámos, Á. (2015). Gondolkodás a magyar felsőoktatásban a máshol szerzett tudás beszámításáról. In Vámos, Á. & Kopp, E. (Eds.), *A tanulás támogatásának új megközelítései és eszközei a felsőoktatásban. Kutatás, fejlesztés, akciókutatás.* (pp. 197–226.). Budapest: Oktatási Hivatal. Retrieved from https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/unios_projektek/tamop413/eredmenyek/T413_A_tanulas_tamogatasanak_uj_megkozelitesei_es_eszkozei.pdf
- CEDEFOP (2009). European guidelines for validation of non-formal and informal learning. *Office for Publications of the European Communities.* Retrieved from https://www.cedefop.europa.eu/files/4054_en.pdf
- CEDEFOP (2010). 2010 update of the European Inventory on Validation of Non-formal and Informal Learning. *Executive summary of Final Report.* Retrieved from <https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2011/77641.pdf>
- CEDEFOP (2014). European inventory on validation of non-formal and informal learning 2014. *Final synthesis report. Publications of the European Communities.* Retrieved from <https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2014/87244.pdf>
- CEDEFOP (2015). European guidelines for validation of non-formal and informal learning. *Publications Office of the European Communities.* Retrieved from https://www.cedefop.europa.eu/files/3073_en.pdf
- CEDEFOP (2016). *2016 update of the European inventory of validation of non-formal and informal learning.* Retrieved from <http://www.cedefop.europa.eu/en/about-cedefop/public-procurement/2016-update-european-inventory-validation-non-formal-and-informal>
- Derényi, A. & Vámos, Á. (2015). *A felsőoktatás képzési területeinek kimeneti leírása – ajánlások.* (pp. 12–13). Budapest: Oktatási Hivatal.
- Derényi, A. & Tót, É. (2011). *Validáció. A hozott tudás elismerése a felsőoktatásban.* Budapest: Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet.
- Derényi, A., Milotay, N., Tót, É. & Török, B. (2007). *A nem formális és informális tanulás elismerése Magyarországon. Egy OECD-projekt tanulságai.* Budapest: Oktatási és Kulturális Minisztérium.
- ECOTEC (2005). European Inventory on Validation of Informal and Non-formal Learning. *A Final Report to DG Education & Culture of the European Commission.* Retrieved from https://www.cedefop.europa.eu/files/etv/Information_resources/EuropeanInventory/publications/inventory/european_inventory_2005_final_report.pdf
- ECOTEC (2007). European Inventory on Validation of Informal and Non-formal Learning. 2007 Update. *A final report to DG Education and Culture of the European Commission.* Retrieved from https://www.cedefop.europa.eu/files/etv/Information_resources/EuropeanInventory/publications/inventory/EuropeanInventory.pdf
- Európai Unió Tanácsa (2017). *A Tanács ajánlása (2017. május 22.) az egész életen át tartó tanulás európai képesítési keretrendszeréről, valamint az egész életen át tartó tanulás európai képesítési keretrendszerének létrehozásáról szóló 2008. április 23-i európai parlamenti és tanácsi ajánlás hatályon kívül helyezéséről (2017/C189/03).* Retrieved from <https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-egq/files/hu.pdf>

- Európai Tanács (2012). *A Tanács ajánlása a nem formális és az informális tanulás eredményeinek érvényesítéséről*. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012H1222%2801%29&from=HU>
- European Commission (2014). *European inventory on validation of non-formal and informal learning 2014. Executive summary*. Retrieved from <https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2014/87250.pdf>
- Farkas, É. (2015). *Segédlet a tanulási eredmények írásához a szakképzési és felnőttképzési szektorok számára*. Budapest: Európai Képesítési Keretrendszer Nemzeti Koordinációs Pontja (Oktatási Hivatal).
- Farkas, É. (2014). *A rejtett tudás. A nem formális környezetben szerzett tanulási eredmények hitelesítése*. Szeged: SZTE JGYPK FI.
- Győrpál, Zs. & Szegedi, E. (Eds.) (2015). *Átláthatóság, átjárhatóság, hordozhatóság az oktatási rendszerekben*. Retrieved from http://www.tka.hu/docs/palyazatok/atjarhatosag_disszem.pdf
- Harangi, L. (2009). *A „lifelong learning” paradigma és hatása a magyar közoktatásra*. Retrieved from <http://ofi.hu/tudastar/tanulas-kora/lifelong-learning>
- Kovács, A. J. (2018). A nem formális környezetben megszerzett tanulási eredmények validációja terén történt változások Európában 2014–2016 között. *Képzés és Gyakorlat*. 16(1), 37–46.
- Kraiciné Szokoly, M. (2010). *Validáció: az életen át tartó tanulás egyik pillére*. Retrieved from http://kraicineszokolymaria.hu/wpcontent/uploads/2012/12/Validacio_az_életen_at_tart_o_tanulas_egyik_pillere_Mellearnncikk2010_kuldeni.pdf
- Lukács, I., & Derényi, A. (2017). *Kézikönyv a képzési programok tanulási eredményeken alapuló fejlesztéséhez, felülvizsgálatához*. (p. 21.). Budapest: Oktatási Hivatal.
- Móré, M. (2012). Munkahelyi tanulás és motiváció. In Lácza, M. & Bocsi, V. (Eds.), *Multikulturális Műhelytanulmányok II.*, pp.13–27.
- Tót, É. (2019). *European inventory on validation of non-formal and informal learning 2018 update: Hungary*. Retrieved from https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2019/european_inventory_validation_2018_Hungary.pdf
2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről 2. § 8. pontja <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300077.TV> Megtekintés: 2018. 11. 13.
2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról: 49. § <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100204.TV> Megtekintés: 2018. 11. 13.
- 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet a felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményeiről, valamint a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet módosításáról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1600018.EMM×hift=ffffff4&txreferer=00000001.TXT> Megtekintés: 2018. 11. 13.
- 87/2015. (IV. 9.) Korm. rendelet a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500087.kor> Megtekintés: 2020.10.03.

9. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ SAJÁT KÖZLEMÉNYEK

- Kovács, A. J. (2021a). A felsőoktatási validáció működése Magyarországon. 2019 végén lefolytatott empirikus kutatás főbb eredményei. *MELLearn Konferencia*. (közlésre benyújtva)
- Kovács, A. J. (2021b). Felmérés a validáció működéséről a felsőoktatási intézmények oktatói körében. *Kulturális Szemle*. (közlésre benyújtva)
- Kovács, A. J. (2021c). Survey on the validation of learning outcomes acquired through non-formal learning context in the Hungarian higher education. In Bulajić, A., Nikolić, T., & Vieira, C. C. (Eds.), (in press). *Navigating through contemporary world with adult education research and practice*. Belgrade, Serbia: Institute for Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia; ESREA & European Society for Research on the Education of Adults; Adult Education Society. (megjelenés alatt)
- Kovács, A. J. (2020a). A felsőoktatási validáció gyakorlata Magyarországon. In Bordás, A. (Ed.), *Éltre nevelni. A II. Oktatás határhelyzetben konferencia*. (pp. 79–88.) Kolozsvár: Kolozsvári Egyetemi Kiadó.
- Kovács, A. J. (2020b). Survey on the validation of learning outcomes acquired through non-formal learning context in the Hungarian higher education. In *ESREA 9th Triennial European Research Conference Adult Education Research and Practice: between the welfare state and neoliberalism: Program*; Belgrade, Serbia: University of Belgrade, p.16.
- Kovács, A. J. (2018a). A nem formális és informális tanulási eredmények validációjának alakulása a magyar felsőoktatásban. In Fodorné Tóth, K. (Ed.), *A felsőoktatási lifelong learning társadalmi és gazdasági haszna: kutatás – fejlesztés – innováció*. (pp. 13–20.) Debrecen: MELLearn Egyesület.
- Kovács, A. J. (2018b). A nem formális környezetben megszerzett tanulási eredmények validációja terén történt változások Európában 2014–2016 között. *Képzés és Gyakorlat*. 16(1), 37–46.
- Kovács, A. J. (2018c). Honnan? Hová? A magyar felsőoktatási validáció terén történt változások 2017 és 2019 között. In Tóth, P., Simonics, I., Manojlovic, H. & Duchon, J. (Eds.), *Új kihívások és pedagógiai innovációk a szakképzésben és a felsőoktatásban*. (pp. 648–658.) Budapest: Óbudai Egyetem Trefort Ágoston Művelődéstudományi Központ.
- Kovács, A. J. (2018d). Validáció és felsőoktatás. Hol tart a felsőoktatási validáció Magyarországon? In *XIV. MELLearn Konferencia: A felsőoktatási lifelong learning társadalmi és gazdasági haszna: kutatás – fejlesztés – innováció: Program és absztrakt*. Debrecen: MELLearn Egyesület, pp. 2–3.
- Kovács, A. J. (2018e). The validation of learning outcomes acquired in non formal learning context in the Hungarian Higher Education. In Carmo M. (Ed.), *Book of Abstracts*. Lisbon, Portugal: World Institute for Advanced Research and Science (WIARS), pp.33–34.
- Kovács, A. J. (2018f). Tanulási eredmények mérése, értékelése, validálása a felsőoktatásban. In *VIII. Trefort Ágoston, Szakképzés- és Felsőoktatás-pedagógiai Konferencia: Absztrakt*.

Budapest: Óbudai Egyetem, pp. 36–37. Retrieved from http://trefort.tmpk.uni-obuda.hu/kovacs_2018

- Kovács, A. J. (2018g). Egy nagymintás kutatás „előszobája”. A felsőoktatási validáció terén végzett akciókutatás bemutatása. In Juhász, E. (Ed.), *Közösségek a művelődés és képzés világában: Absztraktkötet*. Debrecen: Debreceni Egyetem, p. 57.
- Kovács, A. J. (2018h). A felsőoktatási validáció gyakorlata Magyarországon. In Partiumi Keresztény Egyetem (Ed), *II. Oktatás határhelyzetben Konferencia, Életre nevelni: Programfüzet, tartalmi összefoglalók*. Nagyvárad, Románia: Partiumi Keresztény Egyetem, p. 27.
- Kovács A. J. (2017a). A nem formális környezetben szerzett tanulási eredmények validációs gyakorlatának összehasonlítása Hollandia, Románia és Magyarország vonatkozásában. In Karlovitz, J. T. (Ed.), *Válogatott tanulmányok a pedagógiai elmélet és szakmódszertanok köréből*. (pp. 161–167.) Komárno (Komárom) Szlovákia: International Research Institute s.r.o.
- Kovács A. J. (2017b). A nem formális környezetben szerzett tanulási eredmények validációs gyakorlatának összehasonlítása Hollandia, Románia és Magyarország vonatkozásában. In *V. Neveléstudományi és Szakmódszertani Konferencia: program és absztraktkötet*. Stúrovo (Párkány) Szlovákia: International Research Institute, p. 47.
- Kovács, A. J. (2017c). Helyzetkép a validáció alakulásáról Európában a 2016-os European Inventory tükrében. In D. Molnár, É. & Vígh, T. (Eds.), *XV. Pedagógiai Értékelési Konferencia: program és absztraktkötet*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Doktori Iskola, p. 85.
- Kovács, A. J. (2017d). A validációs eljárással kapcsolatos európai változások a 2014-es és 2016-os inventoryk tükrében. In Kissné Zsámboki, R. & Horváth, Cs. (Eds.), *„Diverzitás a hazai és nemzetközi neveléstudományi kutatásokban és a pedagógiai gyakorlatban” X. Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia: Program és absztraktkötet*. Sopron: Soproni Egyetem Kiadó, p. 93.
- Kovács, A. J. (2016a). A validációs eljárással kapcsolatos gondolkodásmód formálódása Európában 2009 és 2015 között. In Juhász, E. (Ed.), *A népműveléstől a közösségi művelődésig*. (pp. 228–242.) Debrecen: Debreceni Egyetem BTK Nevelés- és Művelődéstudományi Intézete, KultúrÁsz Közhasznú Egyesület.
- Kovács A. J. (2016b). A nem formális környezetben szerzett tanulási eredmények validációs gyakorlatai Európában. In Zsolnai, A. & Kasik, L. (Eds.), *A tanulás és nevelés interdiszciplináris megközelítése: XVI. Országos Neveléstudományi Konferencia: Program és absztraktkötet*. Szeged: MTA Pedagógiai Bizottság, SZTE BTK Neveléstudományi Intézet, p. 364.

MTMT:

<https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=10052145&paging=1:20>